

Małgorzata Bajgier-Kowalska, Renata Rettinger

UWARUNKOWANIA MIĘDZYNARODOWEJ KONKURENCYJNOŚCI REGIONU TURYSTYCZNEGO ALGARVE W PORTUGALII

Abstract: Portugal as a country neighbouring one of the most reception area of the world, which is Spain, has a much lower natural, cultural and tourist infrastructure potential. Algarve region located in the south part of Portugal is one of the most interesting tourist regions of the Iberian Peninsula. Leisure tourism has been the main direction of development for years although the climate significantly limited the length of holidays. Algarve is nowadays identified as the most important golf tourism region in Europe. The number and standard of golf courses, tourism infrastructure and the accessibility (air transport) evidence its rank. One of the most scenic golf courses where created thanks to natural environment conditions. The region of Algarve has fully taken the advantage of its development chance and gained the stable competitive advantage.

Key words: Portugal, Algarve, golf tourism

Wprowadzenie

Turystyka jest jednym z ważniejszych sektorów gospodarczej działalności człowieka. Każdego roku przynosi ogromne zyski, a siła jej ekonomicznego oddziaływania wzrasta. Wzrastające dochody społeczeństw oraz ilość wolnego czasu, a także dostępność komunikacyjna powodują ciągły wzrost zainteresowania

podróżami. Popyt na wszelkiego rodzaju usługi turystyczne wpływa z kolei na przemiany i kształtowanie się istniejących lub nowopowstających regionów i ośrodków turystycznych. Jedną z cech charakterystycznych współczesnej sytuacji na rynku usług turystycznych jest zjawisko konkurencyjności, rozumiane jako zdolność regionu do konkutowania z innymi w zakresie przyciągania ruchu turystycznego. Obecna sytuacja na światowym rynku turystycznym wymusza na regionach aktywne działania – w celu rozwoju lub utrzymania przyjazdów turystycznych, regiony muszą konkurować o turystę.

Portugalia, a w szczególności jej południowa część – Algarve, jest jednym z ważniejszych obszarów turystyki wypoczynkowej. Region ten ma długą tradycję turystyczną, był jednym z pierwszych w Europie. Głównym celem artykułu jest analiza uwarunkowań przyrodniczych i kulturowych w rozwoju turystyki w Portugalii w kontekście konkurencyjności krajowej i międzynarodowej. Drugim celem jest określenie tendencji rozwojowych obszarów z dobrze wykształconą funkcją turystyczną, w szczególności wypoczynkową, w zakresie wzbogacania oferty turystycznej przez działania innowacyjne. W przypadku tej części Portugalii jest to rozwój turystyki golfowej. Staje się on konieczny, gdyż wzrasta natężenie konkurencji, każdego roku powiększa się liczba regionów turystycznych. Zwiększa się także znaczenie turystyki w systemie gospodarczym kraju i jej udziału w tworzeniu PKB oraz w rozwoju lokalnym.

Zróżnicowanie przyrodniczo-kulturowe Portugalii

Portugalia, położona nad Oceanem Atlantyckim, w zachodniej części Półwyspu Iberyjskiego, zajmuje południowo-zachodnie peryferia Europy. To niewielkie państwo o powierzchni 92,4 tys. km² ma kształt zbliżony do prostokąta, którego rozciągłość z północy na południe wynosi 560 km, a średnia szerokość z zachodu na wschód zaledwie 180 km. Swoimi granicami obejmuje również atlantyckie wyspy Azory i archipelag Madery – pozostałość po minionych czasach morskich podbojów kolonialnych. Jedynym sąsiadem otaczającym kraj od północy i wschodu jest Hiszpania, której granica – niezmienna od XIII w. – jest granicą też polityczną, uwzględniającą jednak elementy rzeźby terenu. Na znacznej długości biegnie ona przez słabo zaludnione tereny oraz rzekami, płynącymi głębokimi wąwozami. Głębokie, skaliste wąwozy i niezamieszkane jałowe tereny obszaru pogranicznego, przyczyniły się do nadania Portugalii miana najbardziej odludnej części Półwyspu Iberyjskiego. Ukształtowanie rzeźby terenu przyczyniło się do odizolowania Portugalii od wnętrza półwyspu i zwrócenia się w stronę wybrzeża. Rezultatem tego jest choćby fakt, że aż 70,3% całej ludności Portugalii skupia się na jej wybrzeżu (*Przeglądowy atlas świata...*: 230).

Dolina rzeki Tag dzieli kraj na dwie, wyraźnie różniące się rzeźbą terenu krainy: północną – górzysto-wyżynną i południową z przewagą nizin i pagórko-

watych wyżyn. Północna i wschodnia część Portugalii leży na zachodnim obrzeżu Mesety Iberyjskiej, stanowiącej fragment paleozoicznej platformy Europy (Makowski 2006: 68). Ruchy tektoniczne w środkowym eocenie spowodowały jej popękanie licznymi uskokami i powstanie rzeźby zrębowej. O kontynuacji tych ruchów świadczą częste trzęsienia ziemi, z których największe w 1755 r. spowodowało zniszczenie Lizbony. Na północy rozciągają się zbudowane głównie z kwarcytów i łupków pasma Gór Kantabryjskich, m.in. Serra do Gerez (1524 m n.p.m.), Serra da Cabreira (1256 m n.p.m.), Serra de Nogueira (1318 m n.p.m.), porozcinane głębokimi dolinami prawych dopływów rzeki Douro. Między dolinami Douro i Tagu ciągną się góry zrębowe, zbudowane z granitów i skał metamorficznych, należące do łańcucha Sistema Central, rozcięte doliną rzeki Mondego oraz lewymi dopływami Douro i prawymi Tagu. Najdalej na zachód wysuniętym pasmem są góry Serra da Estrêla, z najwyższym szczytem kontynentalnej części Portugalii – Estrêla (1991 m n.p.m.), które przyciągają amatorów sportów zimowych. W ich przedłużeniu, w kierunku południowo-zachodnim ciągną się pasma niewysokich, silnie skrasowiałych gór wapiennych, stanowiących wyraźną granicę klimatyczną między obszarami o klimacie bardziej atlantyckim na północy, a obszarami o klimacie z wpływami śródziemnomorskimi na południu (*Encyklopedia geograficzna świata...*: 378). Na południe od rzeki Tag wznosi się do 650 m n.p.m. wyżyna Alentejo, porośnięta lasami z dębem korkowym. Najbardziej południową część kraju zajmuje płaskowyż Algarve o wysokości około 500 m n.p.m., będący zachodnim przedłużeniem gór Sierra Morena. Ponad nim wznoszą się jedynie twardzielowe góry Serra de Monchique, sięgające 902 m n.p.m., obfitujące w źródła termalne (Czeppe et al. 1966: 202).

Niziny zajmują znacznie mniejszy obszar, ciągnąc się wzdłuż wybrzeża oraz w dolinie dolnego Tagu i Sado. Nizina Środkowoportugalska zajmuje nadbrzeżny pas od ujścia Douro do ujścia Tagu. Opada ona w kierunku oceanu terasami, przechodząc stopniowo w obszar wydmy, zabagniony lub lagunowy. Największy obszar nizinny stanowi Nizina Południowoportugalska, która rozciąga się nad dolnym biegiem Tagu i rzeką Sado (*Przeglądowy atlas świata...*: 229). Ośloniuta od wpływów Atlantyku ma wyraźny charakter regionu śródziemnomorskiego, zarówno pod względem klimatycznym, jak i florystycznym (Czeppe et al. 1966: 202). Tutaj znajdują się główne porty Portugalii: Lizbona u ujścia Tagu i Sétubal u ujścia Sado. Niziny te rozdzielone są zrębowymi wzniesieniami, kończącymi się na zachodzie skalistym przylądkiem Roca, najdalej wysuniętym w tym kierunku punktem lądu europejskiego. Piękne, klifowe wybrzeże i wszechobecny ocean tworzą tu niezapomniany widok i przypominają o dawnej, kolonialnej potędze Portugalii – zbudowanej na wyprawach morskich i odkryciach geograficznych.

Wybrzeże Portugalii o długości około 1,8 tys. km, z przepięknymi, czystymi plażami przyciąga turystów niemal z całego świata. Jest ono stosunkowo słabo rozwinięte, z płytkimi zatokami Kadyksu i Setúbal oraz przylądkami: Św.

Wincentego, Roca i Carvoeiro. Na zachodzie jest ono wyrównane, na znacznej długości piaszczyste, z wałami wydmowymi i lagunami, urozmaicone wysokimi skalistymi urwiskami, nadające im szczególnego uroku. Ujścia rzek, zwłaszcza Tagu i Sado, mają kształt głębokich estuariów.

Południowe wybrzeża Algarve są wyraźnie zróżnicowane. Od przylądka Św. Wincentego do miasta Faro jest ono niezwykle malownicze, z pięknymi skalistymi klifami, półwyspami i wyspami oraz małymi piaszczystymi zatokami z urokliwymi plażami. Na wschód od Faro jest niskie, piaszczyste, o krajobrazie lagunowym i wydmowym. Podobnie jak całe południowe wybrzeże Europy, również wybrzeże Algarve było miejscem lokowania kapitału w hotelach, luksusowych apartamentach czy domach wypoczynkowych. Nowocześnie zagospodarowane kąpieliska morskie skupiają tu około 20% bazy hotelowej Portugalii. 70% obszaru wybrzeża Algarve to obecnie parki natury lub tereny objęte ochroną przyrody (Calvo, Tzschaschel 1998: 104).

Zróżnicowana rzeźba Portugalii ma odzwierciedlenie w klimacie. Jest on podzwrotnikowy, pośredni między morskim a kontynentalnym. Na zachodzie zaznacza się silny wpływ otwartego Oceanu Atlantyckiego, powodującego powstanie intensywnej bryzy morskiej, zwanej portugalskim pasatem, na południe od 40°N ma wpływ zimny Prąd Kanaryjski, obniżający temperaturę wody miejscami do 19°C, co w lecie przy rozgrzanym powietrzu uniemożliwia wręcz kąpiel. Algarve jest pod wpływem ciepłych mas powietrza znad Afryki. Średnie temperatury stycznia wahają się od około 5°C w głębi kraju, około 8°C na wybrzeżu północnym, do około 11°C na południu. Lato jest cieplejsze w głębi kraju, ze średnią temperaturą lipca około 29°C oraz na południowym wybrzeżu, gdzie temperatury osiągają około 26°C, a najchłodniejsze na północy (20°C). Średnie roczne opady sięgają w górach nawet 2000 mm, podczas gdy na południu wynoszą tylko 500–600 mm (*Przeglądowy atlas świata...*: 229).

Atrakcyjność turystyczna Portugalii jest uwarunkowana przede wszystkim jej bogactwem naturalnym, reprezentowanym przez zachwycające krajobrazy, piękne czyste plaże, sprzyjający wypoczynkowi klimat, jak i bogactwem kulturowo-historycznym. To drugie obejmuje zapierające dech w piersiach majestatyczne zabytki, liczne kościoły, monumentalne katedry, zamki, pięknie glazurowane ściany, będące świadectwem potęgi byłego imperium kolonialnego. Na atrakcyjność kraju wpływa również jej wyśmienita kuchnia regionalna, życzliwość mieszkańców i wyborne wina porto, wyrabiane od 400 lat w dolinie Douro. Amatorzy sportów wodnych i wędkarstwa znajdą dla siebie świetne warunki, zaś namiętni gracze w golfa mają tu wiele możliwości gry na dobrze utrzymanych polach golfowych.

Bogactwo przyrodniczo-kulturowe można podziwiać w różnych regionach Portugalii. Głównym ośrodkiem turystycznym kraju jest Lizbona, uważana za jedno z najstarszych i najpiękniejszych miast świata. Miasto położone na siedmiu wzgórzach nad brzegami rzeki Tag, w pobliżu jej ujścia do Atlantyku, może

poszczycić się wieloma zabytkami architektonicznymi, nad którymi góruje posąg Chrystusa z rozłożonymi ramionami – Cristo Rei, wzorowany na sławnym Cristo Redentor w Rio de Janeiro. Najcenniejsze zabytki Lizbony zachowały się w dzielnicy Belém, która jako jedyna uniknęła zniszczenia podczas trzęsienia ziemi w 1755 r. Znajduje się tu wpisana w 1983 r. na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO wspaniała wieża Belém z XVI w., pozostająca pod silnym wpływem sztuki orientalnej oraz klasztor Hieronimitów w stylu manuelińskim, połączony z elementami gotyckimi i mauretańskimi, a także kościół Santa Maria de Belem. Stoi tu również słynny Pomnik Odkryć Geograficznych na brzegu rzeki Tag. To właśnie z tego miejsca Vasco da Gama, Ferdynand Magellan, Henryk Żeglarz oraz wielu innych wypływało odkrywać nowe, nieznane lądy. Interesujący jest również XII-wieczny zamek São Jorge na Wzgórzu Św. Jerzego, wiele zabytkowych kościołów, najdłuższy wiszący most w Europie łączący brzegi Tagu, liczne muzea, pomniki i parki, a także wąskie uliczki, kolorowe fasady kamienic, słynne winiarnie i największe europejskie oceanarium. Atrakcją okolic Lizbony są wspaniałe tereny rekreacyjne, długie piaszczyste plaże, nad którymi leżą słynne kurorty i uzdrowiska, m.in. Estoril, Cascais, Sesimbra oraz Sintra – letnia rezydencja królów portugalskich, z górującymi nad Starym Miastem ruinami zamku Maurów i Palació de la Pena – pałacem przyciągającym uwagę różnorodnością kolorów, kształtów i stylów architektonicznych, wpisanym na listę UNESCO.

Północna część Portugalii zwana jest kolebką tego kraju, ponieważ dolny bieg rzeki Minho i Duero tworzy granicę dawnego hrabstwa Portugalii (*Encyklopedia geografia turystyczna świata* 2001: 333). Starasowane zbocza doliny Duero porastają winnice, dające jeden z najbardziej znanych towarów eksportowych Portugalii – wino porto. Region winnic Alto Douro, o tradycjach uprawy winorośli sięgających 2000 lat został wpisany na listę UNESCO. Głównym miastem tego regionu jest malowniczo położone na skarpie, w pobliżu ujścia Duero do Atlantyku – Porto, drugie pod względem wielkości miasto Portugalii. Sześć mostów łączy zabytkowe Porto z dzielnicą Vila Nova de Gaia, położoną na południowym brzegu Duero, w której zlokalizowane są otwarte dla zwiedzających piwnice składowe wina (Vincent, Stradling 1997: 214). W zabytkowej części miasta, również wpisanej na listę UNESCO, jest wiele zabytków z różnych epok, a dominuje nad nimi XII-wieczna katedra z ołtarzem z czystego srebra i romański kościół Cedofeita z XI w. Na północny-wschód od Porto leży Guimarães – jego historyczne centrum miasta z licznymi zabytkami również zostało wpisane na listę UNESCO. Braga jest głównym miastem krainy Minho i jednym z najstarszych miast Portugalii, w którym dominują budowle barokowe, zarówno sakralne, jak i świeckie. W tej okolicy znajduje się jedyny w Portugalii Park Narodowy Peneda-Gerez, który obejmuje dwa pasma górskie – Serra do Gerez i Serra da Peneda, rozciągające się w północnej części kraju przy granicy z Hiszpanią. Jednym z najbardziej znanych kąpielisk Portugalii jest Figueira la Foz, niedaleko której

leży Coimbra – dawna stolica Portugalii, zaliczana do najpiękniejszych miast w kraju. Wśród wielu zabytków na uwagę zasługuje najlepiej zachowana romańska katedra w Portugalii, kompleks klasztorny Santa Cruz z XII w. oraz barokowy zespół klasztorny Santa Clara-Nova z XVII w. Batalha – jedno z ładniejszych miejsc w kraju, zachwyca ogromnym klasztorem będącym kwintesencją stylu manuelińskiego, czyli późnego portugalskiego gotyku. Ta XIV-wieczna budowla z bogato zdobionymi krużgankami i wnętrzem, dekoracyjnymi łukami i licznymi rzeźbami została wpisana na listę UNESCO w 1983 r. Niespełna 15 km na południe od Batalhy znajduje się miasteczko Alcobaça, które swoją sławę zawdzięcza wpisaniu na listę UNESCO opactwu cystersów z XII w., z największym kościołem w Portugalii. Z kolei w mieście Tomar powstał w XII w. klasztor rozbudowywany do XVII w. w stylu gotyku manuelińskiego, będący siedzibą zakonu templariuszy, wpisany w 1983 r. na listę UNESCO. Również w wielu innych miasteczkach tego regionu można zobaczyć ciekawe zabytki, a we wschodniej – mniej uczęszczanej części Portugalii, zróżnicowanej krajobrazowo, zachowały się ruiny zamków obronnych.

Fatima to jedno z najważniejszych sanktuariów maryjnych na świecie, przyciągających rzesze pielgrzymów z całego świata. W 1917 r. trójce dzieci kilkakrotnie objawiła się Matka Boska. Centrum sanktuarium stanowi monumentalna bazylika z Kaplicą Objawień, gdzie znajduje się figura Matki Bożej Różańcowej. Wokół bazyliki znajdują się liczne obiekty służące obsłudze pielgrzymów i turystów.

Południową część Portugalii zajmuje wyżyna Alentejo i płaskowyż Algarve, a najsłynniejszym miastem tego regionu jest zabytkowa Évora, której zespół budowli rzymskich, romańskich, gotyckich i renesansowych został wpisany na listę UNESCO.

Algarve dla wielu turystów jest symbolem słońca, pięknych gajów migdałowych, figowych i oliwkowych, klifowych wybrzeży z urokliwymi plażami i czystymi wodami Atlantyku. Ten najbardziej wysunięty na południowy zachód zakątek Europy jest wyjątkowo nasłoneczniony. Słońce świeci tu przez ponad 3000 godzin w roku, a osłonięcie wybrzeża niewysokimi górami przed zimnymi wiatrami z północy powoduje, że przez cały rok panuje tu łagodny klimat podzwrotnikowy. Temperatury latem w ciągu dnia wynoszą przeciętnie od 22 do 30°C, w zimie wahają się od 15 do 20°C. Od połowy czerwca do połowy września prawie nie występują opady deszczu. Choć lato jest ciepłe i słoneczne, od oceanu często wieje chłodna bryza, dzięki której nawet 30-stopniowe upały stają się znośne. W Atlantyku można się kąpać od połowy kwietnia do początku listopada (Calvo, Tzschaschel 1998: 103). Zima w Algarve to jednocześnie pora wiosenna. Po pierwszych opadach deszczu w październiku lub w listopadzie krajobraz zaczyna się zielenić, kwitną kwiaty polne, w grudniu dojrzewają pomarańcze, zaś w styczniu rozkwitają migdałowce. Powoduje to, że również w okresie zimowym jest to region chętnie odwiedzany przez turystów.

Pasma górskie oddzielające Algarve od reszty kraju spowodowały, że zachował on odrębny charakter – bliższy kulturze muzułmańskiej niż europejskiej, zarówno w wyglądzie mieszkańców, jak i w architekturze (*Geografia turystyczna świata* 2000: 35). Białe mury orientalnej zabudowy zatopione w zieleni podzwrotnikowych roślin, silnie kontrastują z błękitem nieba i oceanu oraz ceglano-żółtym wybrzeżem, które przyciąga coraz to więcej turystów.

W odległości około 1,4 tys. km od Półwyspu Iberyjskiego, w środkowej części Atlantyku leżą wulkaniczne wyspy Azory, zbudowane z bazaltów i tufów. Archipelag składa się z 9 dużych wysp i kilkunastu maleńkich o łącznej powierzchni 2,3 tys. km². Mają one charakter górzysty z zachowanymi kraterami wulkanicznymi, wypełnionymi przez jeziora. Pospolite są gorące źródła i gejzery, a brzegi wysp są wysokie, skaliste i trudno dostępne. Na wyspie Pico znajduje się najwyższy szczyt kraju – wulkan Punta do Pico (2351 m n.p.m.). Ostatnie przejawy aktywności wulkanicznej odnotowano w 1963 r. na wyspie Pico, częste są natomiast trzęsienia ziemi (Makowski 2006: 69). Tutejsze porty odgrywają ważną rolę w żegludze międzynarodowej, a porty lotnicze na wyspie São Miguel i Santa Maria – w komunikacji lotniczej. Ze względu na klimat podzwrotnikowy, egzotyczne kąpieliska i liczne uzdrowiska, są one chętnie odwiedzane przez turystów.

Wulkaniczna wyspa Madera o powierzchni 741 km² leży 1200 km od portugalskich wybrzeży i 600 km od wybrzeży Maroka. Jest również zbudowana z bazaltów i tufów wulkanicznych, posiada zróżnicowane wybrzeża – skaliste, klifowe na północy i plażowe na południu. Turystów przyciąga łagodnym klimatem podzwrotnikowym morskim, tropikalną, śródziemnomorską roślinnością, malowniczymi krajobrazami, wysokimi wodospadami, czystymi plażami i licznymi kurortami. Zwana jest „Perłą Atlantyku” i obok Algarve należy do najbardziej znanego regionu wypoczynkowego Portugalii.

Portugalia jako region turystyczny ze szczególnym uwzględnieniem Algarve

Algarve w Portugalii jest regionem bardzo popularnym wśród turystów. Przez cały rok oferuje odwiedzającym słoneczną pogodę, ma bardzo dobrze rozwiniętą bazę hotelową i gastronomiczną. Na terenie tej prowincji znajduje się wiele atrakcji turystycznych, wartych zobaczenia oraz piękne pasma kąpielisk morskich.

Portugalia jest krajem bardzo dobrze zagospodarowanym turystycznie, każdego roku powstają nowe obiekty noclegowe. Jest to zjawisko silnie zróżnicowane przestrzennie. Do obszarów najlepiej zagospodarowanych turystycznie należą Algarve i Madera. Biorąc pod uwagę liczbę pokoi przypadających na 1000 mieszkańców, średnia wartość dla Portugalii wynosi 25,7, natomiast dla Algarve – 221, a dla Madery – 117,3.

W 2009 r. na terytorium Portugalii funkcjonowało 1988 obiektów noclegowych, z czego 395 w Algarve (tab. 1). Obiekty te dysponowały łącznie 95,9 tys. pokoi, z czego na hotele przypadało 28,1 tys., a pensjonaty 4,1 tys. Do najlepiej zagospodarowanych obszarów Algarve należy region Albufeira, na który przypada 40% pokoi regionu. Tutaj znajdują się 132 obiekty noclegowe o łącznej liczbie 40,2 tys. pokoi. Bardzo dobra infrastruktura turystyczna występuje w gminie Loule. Znajduje się tu 59 obiektów noclegowych z 13,1 tys. pokoi. Na terenie tej jednostki są takie ośrodki, jak Vilamoura i Almancil. Kolejnym regionem jest Portimao, z potencjałem prawie 13 tys. pokoi. Jednostki administracyjne sąsiadujące bezpośrednio z Portimao od wschodu (Lagoa) i zachodu (Lagos) są słabiej zurbanizowane turystycznie. Na terenie gminy Lagos zarejestrowanych jest 31 obiektów noclegowych (5,3 tys. pokoi), natomiast w Lagoa znajduje się 30 obiektów o łącznej pojemności 7,2 tys. pokoi (tab. 1). We wschodniej części Algarve najlepiej zagospodarowane są okolice Taviry i Vila Real de Santo Antonio.

Tabela 1. Zagospodarowanie turystyczne i ruch turystyczny Algarve

Regiony	Liczba obiektów noclegowych	Liczba pokoi	Liczba udzielonych noclegów w tys.	Liczba gości w tys.
Portugalia	1988	273804	36457	12928
Region Północny	450	38827	4270	2467
Region Centralny	413	38605	3747	2045
Lizbona	304	52041	7906	3635
Alentejo	153	10591	1104	655
Algarve	395	95910	12928	2739
w tym:				
Albufeira	132	40277	5847	1108
Aljezur	4	222	6863	4
Faro	22	2157	243	136
Lagoa	30	7218	880	163
Lagos	31	5294	580	133
Loule	59	13058	1686	389
Monchique	8	522	12	6
Olhao	4	184	12	4
Portimao	46	12987	1677	364
Silves	10	1820	209	56
Tavira	16	4686	607	149
Vila do Bispo	10	930	122	42
Vila Real de Santo Antonio	19	5986	958	166
Wyspy:				
Azory	82	8806	1005	328
Madera	191	29024	5497	1058

Źródło: opracowanie własne.

Walory przyrodnicze i pozaprzyrodnicze, w połączeniu z dobrym zagospodarowaniem turystycznym i dostępnością komunikacyjną, wpływają na intensyfikację ruchu turystycznego. W przypadku Portugalii zauważa się pewną prawidłowość – równy udział turystów krajowych i zagranicznych. Na początku lat 90. XX w. turyści zagraniczni stanowili 55,6% ogółu turystów, natomiast w 2009 r. wielkość ta wyniosła 50,1%. Wyższy udział zagranicznej turystyki przyjazdowej charakterystyczny jest dla Madery (73,3%), Algarve (62,3%) oraz Lizbony (61,8%). W 2009 r. kraj ten odwiedziło 12,9 mln turystów, z czego na Algarve przypadało 2,7 mln. Największą popularnością cieszył się region Albufeiry (1,1 mln), Loule (388 tys.) oraz Portimao (363 tys.) Przeciętny turysta przyjeżdżający do Portugalii przebywa około 3,6 dnia, w przypadku Algarve wielkość ta znacznie się różni i wynosi 5,4, jedynie Madera ma wyższy wskaźnik – 5,9 dnia.

Bardzo niekorzystnym zjawiskiem jest sezonowość ruchu turystycznego. Dotyczy ona przede wszystkim regionów z wysokim udziałem turystyki wypoczynkowej. W Algarve na okres od lipca do września przypada 44,5% udzielonych noclegów, w przypadku całej Portugalii wielkość ta wynosi 37,5%.

Kolejnym atutem tego kraju, a w szczególności regionu Algarve jest bardzo dobra dostępność komunikacyjna. Głównym węzłem komunikacyjnym jest port lotniczy w Faro, przez który dociera większość turystów zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Należy zaznaczyć, że część turystów dociera do regionu przez port lotniczy w Sewilli. Główną osią komunikacji drogowej jest autostrada o przebiegu wschód–zachód, łączy ona nie tylko miasta regionu, ale także ma znaczenie międzynarodowe, łącząc Portugalie z Hiszpanią.

Golf jako działalność innowacyjna w zakresie zagospodarowania turystycznego

Dynamiczny rozwój turystyki spowodował powstanie szeregu regionów turystycznych. Wiele obszarów szuka możliwości rozwoju w turystyce, co skutkuje formowaniem się nowych obszarów recepcyjnych, które mogą odbierać część ruchu turystycznego z już funkcjonujących. Tradycyjne regiony turystyki wypoczynkowej muszą szukać nowych kierunków rozwoju, które mają na celu wzbogacenie istniejącego produktu przez wprowadzenie nowych form ruchu turystycznego. Do takich regionów należy właśnie południowa część Portugalii – Algarve. Jest to region turystyki wypoczynkowej z wyraźnie zaznaczoną sezonowością ruchu turystycznego, wynikającą z warunków klimatycznych.

Międzynarodowa konkurencyjność regionów turystycznych, szczególnie w zakresie turystyki wypoczynkowej, wymusza podjęcie działań innowacyjnych. Innowacje w turystyce są wyrażane przez tworzenie nowych metod działania, zastosowanie nowoczesnych dóbr czy usług lub unowocześniania już istniejących,

otwieranie nowych rynków turystycznych oraz wprowadzanie nowych typów organizacji. Konkurencyjność w turystyce, to nie tylko walka o klienta, ale także o inwestora, którego środki pozwolą na stworzenie kompleksowego produktu turystycznego, charakterystycznego dla danego regionu. Zwiększenie konkurencyjności regionów turystycznych może wpływać aktywizująco na rozwój społeczno-gospodarczy, co bezpośrednio przyczyni się do zwiększenia wpływów w przedsiębiorstwach, samorządach terytorialnych i lokalnych społecznościach. Dlatego niezmiernie ważnym zagadnieniem jest ocena czynników warunkujących konkurencyjność i trwałość przewagi konkurencyjnej.

Strategie rozwoju turystycznego wielu regionów opierają się na wprowadzeniu nowej oferty wypoczynku połączonej z turystyką aktywną, a bardzo często jest nią golf. Pod pojęciem turystyki golfowej rozumie się wszystkie wyjazdy poza miejsce stałego zamieszkania, których głównym powodem, lub jednym z ważniejszych, jest chęć grania w golf (Kowalczyk 2010: 272). Ten rodzaj turystyki wymaga jednak specjalistycznej i bardzo kosztownej w przygotowaniu i eksploatacji infrastruktury turystycznej.

Pola golfowe jako element infrastruktury towarzyszącej pojawia się w wielu regionach turystycznych i jest on formą uzupełniającą w stosunku do turystyki wypoczynkowej. Gra ta cieszy się bardzo dużą popularnością wśród mieszkańców Ameryki Północnej i Europy Zachodniej. Są to zarazem kraje, które generują większość ruchu turystycznego na świecie, dlatego w wielu regionach podjęto działania w celu wzbogacenia oferty. Efektem tych działań jest budowa nowych oraz modernizacja istniejących pól golfowych.

W ostatnich kilkunastu latach w Europie głównymi krajami docelowymi dla turystów interesujących się golfem stały się Hiszpania i Portugalia. Chociaż większość osób grających w golfa odwiedza pola golfowe w miejscu zamieszkania, to w międzynarodowym ruchu turystycznym znaczenie podróży związanych z golfem jest coraz większe (Kowalczyk, Derek 2010: 321). Nowe pola golfowe powstają w regionach wypoczynkowych o szczególnych walorach przyrodniczych (obszary nadmorskie). Można się posłużyć szeregiem przykładów krajów, w których walory wypoczynkowe są uzupełniane tą szczególną bazą towarzyszącą. Do takich regionów należy Azja Południowo-Wschodnia, w której obserwuje się bardzo dynamiczny rozwój turystyki golfowej. Na początku lat 70. XX w. funkcjonowało tam 45 pól golfowych, a w drugiej połowie lat 90. liczba ta wzrosła do 500. Największa liczba pól golfowych znajduje się w Tajlandii – 160, Malezji – 155, Indonezji – 90 i na Filipinach – 80 (Walsh 1997). Obiekty te są lokalizowane w obszarach nadmorskich w sąsiedztwie ośrodków wypoczynkowych, w okolicach dużych miast oraz atrakcji turystycznych.

Podobne działania podjęły także kraje wyspiarskie regionu karaibskiego, w szczególności dotyczy to Dominikany. Na Dominikanie najważniejszymi czynnikami lokalizacji pól golfowych są walory turystyczno-rekreacyjne obszaru oraz obecność innych form zagospodarowania turystycznego, w szczególności

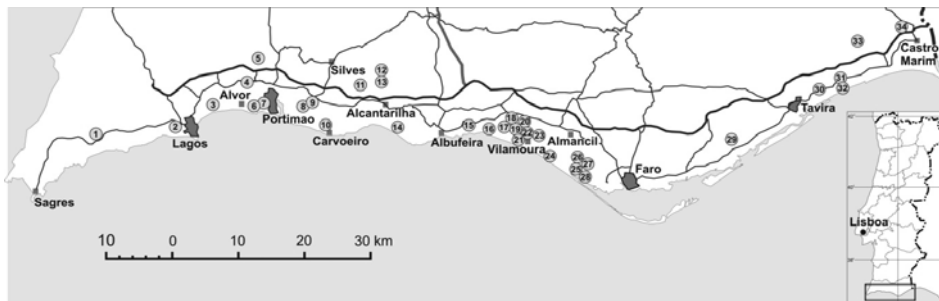
baza noclegowa. Zauważa się przestrzenną zależność pomiędzy występowaniem regionów bardzo dobrze zagospodarowanych turystycznie, a występowaniem pól golfowych – są to przede wszystkim nadmorskie rejony Puerto Plata, Bawaro – Punta Cana i La Romana. Pola golfowe powstają także w okolicach dużych miast, takich jak Santo Domingo, San Pedro de Maracois, Santiago de Caba. W sumie na Dominikanie znajdują się 27 pól golfowe, z czego 10 przypada na region Punta Cana – Bawaro. To tutaj znajduje się także jedno z najbardziej ekskluzywnych pól: Punta Espada, zaprojektowane i firmowane przez Jacka Nicklausa, a należące do kompleksu Cap Cana. Jest to jeden z najnowszych projektów realizowanych we wschodniej części Dominikany. Na obszarze 12 tys. ha powstaje kompleks wypoczynkowo-mieszkaniowy o najwyższych światowych standardach, potwierdzonych marką najbardziej dochodowej grupy hotelowej świata – Marriott International oraz inwestycjami w rynek nieruchomości Donalda Trumpa. Obszar ten znajduje się w pobliżu międzynarodowego prywatnego lotniska Punta Cana, na swoim terenie posiada zarówno kompleksy wypoczynkowe, mieszkaniowe, usługowe (szkoła), jak i ośmiokilometrową plażę. Centralną część tej nowej jednostki osadniczej stanowi nowoczesna marina, która docelowo będzie mogła przyjąć 1000 jachtów. Jej budowa ma na celu intensyfikację turystyki morskiej, ale nie rejsów okrężnych dużymi statkami. Inwestycja ta jest skierowana do bogatych turystów podróżujących ekskluzywnymi małymi jachtami.

Wszystkie powyżej opisane działania mają na celu wzrost wielkości ruchu turystycznego przez wzmocnienie oferty turystycznej regionów wypoczynkowych. A to w dalszej kolejności podnosi międzynarodową konkurencyjność regionów turystycznych. Niestety, wywołuje także szereg ekologicznych skutków dla obszarów otaczających, które są szeroko opisane w literaturze (Kowalczyk 2010: 281).

Występowanie pól golfowych w Algarve

W Europie i na świecie regionów podobnych do Algarve jest bardzo dużo, a powstaje jeszcze więcej. Algarve więc zaczęło upatrywać w golfie szansę na poprawienie swojej atrakcyjności. Gra ta staje się coraz bardziej popularna i dostępna dla szerszej rzeszy turystów, dlatego w tym regionie ciągle powstają nowe pola golfowe. W Algarve można się doliczyć aż 34 pól golfowych, co stanowi 45% wszystkich pól znajdujących się na terenie Portugalii (ryc. 1). Gra w golfą staje się swoistą atrakcją turystyczną tego regionu i jest dodatkiem do wszystkich pozostałych atrakcji. W każdej miejscowości położonej na wybrzeżu znaleźć można pola golfowe. W niektórych z nich jedno, w innych nawet cztery, a dojazd z centrum miast do pól wynosi nie więcej niż piętnaście minut.

Rycina 1. Rozmieszczenie pól golfowych w Algarve

1 – Parque de Floresta Golf; 2 – Boavista Golf; 3 – Palmares Golf; 4 – Penina Golf; 5 – Golfe de Morgado; 6, 7 – Alto Golf & Country Club; 8 – Gramacho Golf; 9 – Vale de Pinta; 10 – Vale de Milho Golf; 11 – Oceanico Faldo Golf; 12 – O’conor Golf; 13 – Silves Golf; 14 – Herdade dos Salgados Golf; 15 – Balaia Golf Village; 16 – Pine Cliffs; 17 – Victoria Golf Course; 18 – Millennium Golf Course; 19 – Laguna Golf Course; 20 – Old Course; 21 – Laranjal Golf Course; 22 – Pinhal Golf Course; 23 – Vila Sol; 24 – Vale do Lobo; 25 – Quinta do Lago Norte; 26 – Quinta do Lago Sul; 27 – Pinheiros Altos; 28 – San Lorenzo Golf Club; 29 – Colina Verde; 30 – Benamor Golf; 31 – Quinta de Cima; 32 – Quinta da Ria; 33 – Monte Rei; 34 – Casto Marim Golf

Algarve słynie z ośrodków golfowych, które należą do najlepszych w całej Europie. W 1999 r. ta część kraju została wybrana najlepszym regionem golfowym na świecie. W Algarve jest ponad 30 pól, a większość z nich nosi miano pola mistrzowskiego. Portugalczycy postawili przede wszystkim na jakość. Pola są przeważnie trudne, a ich projektanci postarali się, aby przed przybywającymi tu z całego świata golfistami postawić ambitne zadania. Dobrze rozwinięta baza hotelowo-gastronomiczna jest gwarancją przyjemnego urlopu, zwłaszcza że oprócz gry w golfa, często oferuje się turystom wiele innych atrakcji, typu sporty wodne, SPA, możliwość jazdy konnej czy gry w tenisa. To wszystko, oraz słoneczna pogoda i duża liczba miejsc wartych zwiedzenia, powoduje, że golfowa podróż w te rejony Europy będzie z pewnością nie tylko ważnym doświadczeniem, ale i niezapomnianą przygodą.

Jednym z najlepszych miejsc do uprawiania tego rodzaju turystyki jest Vilamoura, miasto portowe, które w ostatnim czasie zostało przekształcone w kompleks wypoczynkowy. Vilamoura leży na terenie gminy Loule. Historia tego ośrodka jest stosunkowo krótka, ponieważ jego działalność rozpoczęła się w 1974 r. Kompleks położony jest w bliskiej odległości od Faro, gdzie znajduje się międzynarodowy port lotniczy. Powierzchnia tego kompleksu wynosi 20 km², a jej centralną część stanowi marina na 1000 jachtów. Wokół mariny powstały hotele, liczne restauracje, bary oraz kasyno. Głównym elementem składowym produktu turystycznego Vilamoura są pola golfowe, jest ich 6, z czego do najlepszych w Europie należą Victoria i Old.

W bezpośrednim sąsiedztwie Vilmoura znajduje się miejscowość Almaraz, na terenie której funkcjonuje 7 pól golfowych. Pola te powstały w powiązaniu z dwoma największymi ośrodkami wypoczynkowymi – Quinta do Lago i Vale do

Lobo. To tutaj powstały jedne z najbardziej widokowych pól golfowych, których atutami są zróżnicowany krajobraz i szata roślinna, widok na Ocean Atlantycki i bardzo dobre zagospodarowanie turystyczne.

Zachodnia część Algarve posiada 15 pól golfowych, największa koncentracja występuje w okolicy miasta Portimao. Jest to największe miasto zachodniej części wybrzeża i drugie co do wielkości, po Faro, w Algarve. Jest to miasto o bardzo ciekawej przeszłości historycznej, było ono portem handlowym Fenicjan, Greków i Kartagińczyków. Położenie miasta przy ujściu rzeki Arde umożliwia dostęp do historycznego miasta Silves. Portimao przez szereg lat było głównym portem rybackim i ośrodkiem przetwórstwa rybnego. Obecnie jedną z ważniejszych funkcji jest funkcja turystyczna. W mieście znajduje się marina, a Praia da Rocha i Praia de Vau są głównymi kompleksami wypoczynkowymi, położonymi w bezpośrednim sąsiedztwie miasta.

Wschodnia część Algarve jest stosunkowo słabiej zurbanizowana turystycznie. W regionie tym znajduje się 6 pól golfowych, a ich największa liczba jest w mieście Tavira (tab. 2). Miasto ma bardzo bogatą przeszłość historyczną, znajdowało się pod wpływami rzymskimi i mauretańskimi.

Tabela 2. Pola golfowe Algarve

Region	Liczba pól golfowych
Zachodnia część Algarve	
Portimao	5
Alvor	1
Lagos	2
Carvoeiro	3
Sagres	1
Silves	1
Alcantarilha	2
Centralna część Algarve	
Albufeira	3
Vilamoura	6
Almancil	7
Wschodnia część Algarve	
Tavira	4
Castro Marim	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.algarvegolf.net.

Współczesne pole golfowe, to nie tylko miejsce, w którym można zagrać w golfa. Na terenie pól znajdują się bowiem restauracje, kluby i wiele innych udogodnień. Tworzone są ośrodki golfowe, które oferują graczom dostęp do jednego lub więcej pól golfowych i klubów. Zajmują się tworzeniem ofert dla turystów chcących przybyć do Algarve, aby pograć w golfa oraz wypocząć w pięknej

scenerii. Oferują zwykle pakiety golfowe, w których zawarte są m.in. możliwość gry na wszystkich dostępnych polach należących do ośrodka, luksusowe zakwaterowanie, często oferują także transport z lotniska do hotelu. Zakwaterowanie w ośrodkach może przyjąć formy od pokoju hotelowego po wille z basenami.

Pola golfowe ulokowane są przeważnie w miejscach atrakcyjnych turystycznie, pośród pięknego krajobrazu, gdzie są również dobre warunki do uprawiania innych aktywnych form wypoczynku (windsurfing, nurkowanie, parasailing, chodzenie po górach, łowienie ryb). W ośrodkach coraz częściej dostępne są centra odnowy biologicznej, udogodnienia do uprawiania innych sportów: korty tenisowe, boiska do piłki nożnej, baseny, wypożyczalnie rowerów a nawet stajnie. Niektóre ośrodki dysponują restauracjami bądź specjalnie wydzielonymi salami, w których możliwe jest organizowanie bankietów, spotkań biznesowych a nawet ślubów i wesel. Niemal na każdym polu golfowym znajdują się Country Cluby, oferujące także możliwość zakupu nieruchomości (w ofercie są przeważnie luksusowe wille z basenami). Mieszkańcy Country Clubu mają dostęp do pola golfowego oraz wszystkich dodatkowych udogodnień.

Dobrym miejscem do gry jest na przykład nadmorski kurort Vilamoura, na którego obrzeżach usytuowanych jest kilka wysokiej klasy pól golfowych. Pola często położone są blisko siebie i z tego powodu, będąc w danej okolicy, można zagrać za jednym razem w kilku miejscach bez potrzeby częstego przemieszczania się.

Od lat na rynku turystycznym obserwuje się zjawisko integracji poziomej i pionowej, podobna sytuacja występuje wśród podmiotów gospodarczych działających w sektorze turystyki golfowej. Za przykład może posłużyć Oceanico Golf, który swoje pola, hotele i apartamenty ma w wielu miejscach na świecie. Na terenie Algarve jest to aż siedem pól golfowych: Faldo, O'Connor, Oceanico Academy, które znajdują się w miejscowości Alcantarilha i położone obok siebie tworzą jeden duży kompleks, oraz Victoria, Old Course, Pinhal, Millennium, Laguna, Oceanico Academy znajdujące się w Vilamoura. Dom klubowy Amendoeira ma restauracje, w których mogą odbywać się bankiety oraz spotkania biznesowe nawet do 250 osób. Sala ta może też być przeznaczona do organizowania wesel w pięknej scenerii pola golfowego. Oceanico zajmuje się również sprzedażą nieruchomości, które znajdują się w najbliższym otoczeniu pól golfowych. Zainteresowani mogą kupić luksusowe wille na terenie wybranego pola. Posiadacze takich willi mogą bezpłatnie korzystać z udogodnień, takich jak: sale gimnastyczne, siłownie, SPA, korty tenisowe, boiska do piłki nożnej. Udogodnienia te są też dostępne dla członków klubu.

Oferta turystyki golfowej regionu Algarve jest silnie zróżnicowana. Funkcjonują tu ośrodki z kilkoma polami i bardzo dobrym kompleksowym zagospodarowaniem turystycznym. Za przykład może posłużyć Pastena Golf & Resorts – ośrodek posiadający w swej ofercie cztery pola golfowe znajdujące się w Algarve. Są to: Gramacho, Vale da Pinta, Silves Golf i Alto Golf. Jednocześnie można

tu znaleźć także pojedyncze pola golfowe, w otoczeniu których powstaje mało rozbudowana baza turystyczna.

Podsumowanie

Skomplikowana sytuacja na współczesnym rynku turystycznym, przejawiająca się między innymi sporą liczbą regionów turystycznych konkurujących o turystę, wymusza podjęcie działań zmierzających do osiągnięcia pewnej przewagi konkurencyjnej w stosunku do innych obszarów. Portugalia jako kraj bezpośrednio sąsiadujący z jednym z największych obszarów recepcyjnych świata, jakim jest Hiszpania, dysponuje znacznie mniejszym potencjałem przyrodniczym, kulturowym oraz zagospodarowaniem turystycznym. Południowa część Portugalii – Algarve jest jednym z najciekawszych regionów turystycznych Półwyspu Iberyjskiego. Od lat głównym kierunkiem rozwoju regionu była turystyka wypoczynkowa, niestety, warunki klimatyczne znacznie ograniczały długość okresu wypoczynkowego. Pojawiło się więc bardzo niekorzystne zjawisko sezonowości ruchu turystycznego. Jednocześnie na światowym rynku turystycznym powstały regiony całorocznego wypoczynku. Należą do nich Egipt, Karaiby i Azja Południowo-Wschodnia. Zwiększająca się dostępność komunikacyjna sprzyjała masowemu ruchowi turystycznemu w kierunku tych właśnie destynacji. Nowe kierunki podróży spowodowały zmniejszenie ruchu turystycznego w już istniejących, tradycyjnych regionach, których przykładem jest południowa część Portugalii. Podjęto więc działania zmierzające do zdywersyfikowania oferty turystycznej przez wprowadzenie nowych elementów do produktu turystycznego, jakim jest obszar Algarve. Działania innowacyjne polegały na zmianie wizerunku regionu wypoczynkowego przez wprowadzenie możliwości uprawiania turystyki kwalifikowanej, jaką jest golf.

Obecnie Algarve jest utożsamiane jako jeden z najważniejszych regionów turystyki golfowej w Europie. O jego randze świadczy liczba i standard pól, bardzo dobre zagospodarowanie turystyczne oraz dostępność komunikacyjna (transport lotniczy). Dodatkowym argumentem są warunki środowiska przyrodniczego, w których powstały jedne z najciekawszych krajobrazowo pól golfowych. Region ten w pełni wykorzystał swoją szansę rozwojową i osiągnął pewną przewagę konkurencyjną.

Bibliografia

- Anuario Estatístico da Região Algarve*, Lisboa 2009.
 Calvo G., Tzschaschel S., *Portugalia*, Geocenter, Warszawa 1998.
 Czeppe Z., Flis J., Mochnacki R., *Geografia fizyczna świata*, PWN, Warszawa 1966.

- Encyklopedia geografia turystyczna świata*, Wyd. Kluszczyński, Kraków 2001.
- Encyklopedia geograficzna świata: Europa*, red. A. Jelonek, Wyd. Opress, Kraków 1996.
- Geografia turystyczna świata*, cz. 1, red. J. Warszyńska, PWN, Warszawa 2000.
- Kowalczyk A., *Turystyka zrównoważona*, PWN, Warszawa 2010.
- Kowalczyk A., Derek M., *Zagospodarowanie turystyczne*, PWN, Warszawa 2010.
- Makowski J., *Geografia fizyczna świata*, PWN, Warszawa 2006.
- Przeglądowy atlas świata: Europa*, cz. 2, red. R. Mydel, J. Groch, Wyd. Fogra, Kraków 2000.
- Vincent M., Stradling R.A., *Wielkie kultury świata: Hiszpania i Portugalia*, Świat Książki, Warszawa 1997.
- www.algarvegolf.net.